

*Др Драгана Петровић, научни сарадник
Института за упоредно право Универзитета у Београду*

*УДК: 343.544
613.882*

ЛЕГАЛИЗОВАЊЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ - ПРОУЧАВАЊЕ СТАЊА КАО ПРЕТПОСТАВКА ДЕЛОВАЊА - *

Резиме

Позната као "најстарији занат" на свету, проституција је и даље једно једино "неквалификовано" занимање, или професија, у којој жене могу зарадити више од мушкараца. Вековима осуђивана са моралног и законског аспекта, ова врста комерцијалне делатности је првобитно била ограничена само на жене, на њихово кажњавање. Међутим, последњих година се све чешће говори и о мушкој проституцији. У свим дефиницијама очигледно различите преференције, садржана је иста карактеристика - у најопитијем смислу, реч је о "активностима давања и примања сексуалних услуга за новац" - ступање у сексуални однос између проститутке и купца њених услуга постаје средство за стицање материјалне користи. Корист, тј. профит - то је оно што мотивише овако друштвено негативно понашање, и објашњава разлоге њене значајне присутности у савременом друштву. У раду се посебно указује на тесну, органску везу између проституције и криминала, уз напомену да се проституција често повезује са ширењем сексуално преносивих болести, са уличним насиљем, илегалним коцкањем, дрогама... Сама та делатност се, по правилу врши у комбинацији са трговином људима, заснивањем ропског односа, кријумчарењем миграната. Аутор подвлачи - реч је о озбиљном друштвеном, моралном, правном, безбедносном, економском проблему ... о веома комплексној и узнемиравајућој стварности. Шта чинити да се садашњи негативни трендови на овом плану зауставе? Из ове опште позиције, у савременим законодавствима искристалисала су се три решења: криминализација, декриминализација и легализација проституције. Можда, или делимично као одговор, да аргументи за легализацију проституције полако, али сигурно постају све убедљивији, тако да се, истиче аутор, справом може очекивати њена легализација и у нашем друштву.

* Рад је написан у оквиру пројекта Института за упоредно право: "Српско и европско право – упоређивање и усаглашавање" бр. 179031 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Кључне речи: проституција, легализација, правна и здравствена контрола, криминализација, декриминализација.

1. Уводне напомене

Док је порекло проституције још увек неразјашњено, оно што је сигурно је да проституција датира од најранијег периода људске историје.

У старој Грчкој, проституција је била важан део друштвеног живота и опште прихватљива професија, тако и толико да је већина грчких држава опорезивала све оне особе које су се бавиле проституцијом, или учествовале на било који други начин у овој друштвеној делатности. Проститутке су у Грчкој заузеле одговарајуће место на друштвеној лествици. Најнижи положај у хијерархији имале су *диктеријаде* од којих се захтевало да носе одређену одећу како би их други чланови друштва идентификовали, односно како би се учиниле препознатљивим. Кретање и посао су им били веома ограничени и често су губиле држављанство. На врху хијерархије су се налазиле *хетарије*, за које се сматрало да су најобразованије жене у Грчкој - *хетерије* су уживале посебан углед, биле су веома цењене и познате по својој елоквенцији, интелекту и лепим манирима, као и сексуалним вештинама.¹

У старом Риму, попут старе Грчке, цветала је проституција. Међутим, у Риму се проституција сматрала једним видом трговине, за којом је постојала велика потражња, и која је уживала одговарајуће бенефите, јер је "одржавала сексуалне активности младих мушкараца под контролом". Стари Рим је био прво друштво западне цивилизације које је правно регулисало проституцију. Од проститутки се захтевало да се упишу у посебне регистре и добију одговарајуће лиценце, а када би се једном регистровале од стране државних органа, више нису могле да се скину или избришу са листе лиценцираних проститутки.²

Аидиле, званични инспектори у Риму, су имали задатак да проверавају да ли проститутке раде по закону, да ли носе одговарајућу одећу и да ли се понашају на одређен начин. *Аидиле* су, такође, водили рачуна да клијенти плаћају проститутке за пружене сексуалне услуге, и да их физички не злостављају.³

У раним годинама насељавања америчког дивљег запада, проститутке су коришћене за задовољавање сексуалних потреба мушкараца. Са индустријализацијом Америке и њеном урбанизацијом, проституција је доживљавала свој процват, посебно због миграција жена у потрази за послом. Током Златне грознице у Калифорнији се посебно повећала потражња за

¹ Thompson, S. E., *Prostitution - A Choice Ignored*, Women's Rights, L. Rep., бр. 21/2000, стр. 217, 229.

² Исто.

³ Исто.

проститукама, тако да су бордели ницали у предграђима великих градова, и то у значајном броју. Имиграција је у Америци додатно повећала број проститутки, тако да су више од половине ових жена биле особе које су рођене изван Америчког континента.⁴

У Америци су проститутке сврстане у четири категорије: уличне проститутке, проститутке у јавним кућама, ескорт даме (пословна пратња) и кол герле (девојке на позив). Уличне проститутке се сматрају најнижом категоријом, која је и најпознатија општој јавности. Улична проституција је расла са порастом броја аутомобила у којима су се пружале ове врсте услуга. Јавне куће имају дугу историју постојања у САД. Њима су махом управљале старије проститутке, тзв. "мадам". Оснивале су се на крају града, или у посебним четвртима. Проституткама је у борделима било ограничено кретање и често су биле подвргаване медицинским прегледима због сексуално преносивих болести. Агенције за пословну пратњу чине фронт за обезбеђивање пословне пратње, или особа за дружење за одређену цену. Коначно, последња категорија, кол герле, попут ескорт дама, раде у оквиру организованих структура и сматра се да чине најзаступљенију популацију проститутки. Овај, највиши ранг проституције, може да обезбеди девојкама економску и финансијску независност.⁵

Проституција се везује за ширење сексуално преносивих болести. Током 1992. Врховни суд државе Илиноис је одбацио пресуду нижег суда који је прогласио неуставним обавезно тестирање осуђених проститутки на ХИВ вирус. Овај суд је сматрао да је интерес државе за спречавање ширења ХИВ-а јачи од интереса и заштите људских права осуђених проститутки.⁶

САД има дугу историју правног регулисања проституције. Један од првих покушаја да се регулише проституција био је у Ст. Луису где је 1870. донет закон за сузбијање друштвених порока. Овј закон је предвиђао да тим од шест лекара води рачуна о здрављу регистрованих проститутки, а да се у болницама оформе специјална одељења за њихово лечење од сексуално преносивих болести. Закон је остао на снази до 1874. када је око 100 000 свештеника и жена средње класе протествовало против неморала, што је довело и до забране проституције.⁷

Други покушај да се регулише проституција је био одговор на такозване "опијумске јазбине" које су се користиле за увлачење младих жена у проституцију преко дроге. Донет је Закон о забрани трговине белим робљем, познат и као Манов закон из 1910. Овај закон је забрањивао прекограничну миграцију проститутки и предвиђао њихову депортацију у случају нелегалне

⁴ Исто, стр. 228.

⁵ Исто.

⁶ Исто.

⁷ Исто.

миграције.⁸ Након Мановог закона, остали покушаји да се регулише проституција су пропали, па су проститутке протеране у сегрегацију, у посебне области тзв. “црвених фењера”.⁹

2. Механизми контроле проституције - поглед споља -

Постоје три правна модела која су опште позната, а која се користе за контролу проституције: криминализација, легализација и декриминализација. Криминализација забрањује ову активност у готово свим америчким државама, осим Неваде. Декриминализација брише државне законе и омогућава проституткама да управљају својим бизнисом, без уплитања државе, што је пракса у неким земљама ЕУ (као, на пример, у Холандији).

Невада је једина америчка држава у којој је проституција легална професија. У Невади је на појединим областима да одлуче да ли ће у њима проституција бити дозвољена или не. Свака област има сопствену регулативу везану за лиценцирање и лоцирање проституције. Као резултат, шест области у Невади је у потпуности протерало проституцију изван својих граница, седам их је дозволило, а четири их дозвољава на одређеним локацијама. Четири највећа града, укључујући Лас Вегас и Рено, су забранили проституцију у свим својим деловима, али јавне куће које су никле на њиховим границама су финансијски најпрофитабилнији естаблишменти у овој држави.¹⁰

Како би се спречили вишеструко друштвено-негативни ефекти који се повезују са проституцијом, многе области у Невади имају законе који спречавају експлоатацију и искоришћавање проститутки. Да би се елиминисали макрои и подводачи, донети су закони који забрањују да појединци зарађују од рада проститутки, или да посредују у проналажењу клијената, или подвођењу. Многе области у Невади захтевају да управнице бордела буду жене и да се у њима забрани рад мушкарцима на било којим пословима. Шта више, и женама које су радиле неке друге послове у борделима, је било забрањено присуство просторијама за пружање услуга како би се избегли конфликти између проститутки и супруга које су тамо долазиле

⁸ Drexler, J. N., *Governments Role in Turning Tricks: The Worlds Oldest Profession in the Netherlands and the United States*, Dick. J. Int'l L., бр. 15/1996, стр. 201, 204. Whitebread, C. H., *Freeing Ourselves from the Prohibition Ide in the Twenty-First Century*, Suffolk U. L. REv., бр. 33/2000, стр. 235-236.

⁹ Овај термин је настао из ранијег историјског периода када су клијенти остављали фењере на улазима у јавне куће током пружања сексуалних услуга, како их други не би узнемиравали. Од проститутки се захтевало да се региструју у полицији која је требало да надгледа рад проститутки, мадам и јавних кућа. Thompson, S. E., *нав. чланак*, стр. 224.

¹⁰ Stout, J. R., Tanana, T., *Could California Reduce AIDS by Modeling Nevada Prostitution Law?*, San Diego Just. J., бр. 2/1994, стр. 491, 494, 498.

да траже своје мужеве. Мушкарци који су посећивали борделе могли су да буду одбијени уколико су били малолетни, или су се непристојно понашали (нпр. груби и пијани). Овакви закони су имали за циљ да проститутке остану безбедне и под контролом.¹¹

Међутим, за разлику од америчких држава (видели смо, осим Неваде) које су криминализовале проституцију, у већини других земаља у којима је ова већ дуго легализована, показало се да такво њено третирање није праћено порастом друштвених порока са којима се проституција обично непосредно доводи у везу. Напротив, чињеница је да је стопа криминалитета везаних за проституцију мања у овим државама него у САД где та појава подлеже стриктној примени закона (кроз бројне поступке пред федералним и правосудним органима).¹²

Један од примера који показује различит третман проституције у САД у поређењу са другим земљама, је случај *Heidi Fleiss. Fleiss*, позната у САД као “холивудска мадам” је водила велики ланац проституције у Холивуду, док није ухваћена, и осуђена на три године затвора због више кривичних дела. Дакле, у САД се сматрала криминалцем, док јој је у Аустралији понуђено да буде међународни амбасадор прве јавне куће, јер је њен бордел, управо, био први који је продао своје деонице на аустралијској берзи. Проституција је увек била дозвољена у Аустралији, мада је законом лимитирана на области ван насеља. Као и у Невади, проститутке добијају лиценце, редовно се подвргавају здравственој контроли због сексуално преносивих болести, а особе које су протеклих пет година осуђене за неко кривично дело не могу да управљају јавним кућама. Менаџери у јавним кућама су дужни да воде рачуна да клијенти добијају кондоме и да су проститутке потпуно здраве.¹³

Као у Аустралији, и у Холандији је проституција легалан посао - мада је дозвољено бављење проституцијом, забрањено је водити бизнис везан за проституцију. Подвођење и посредовање у проституцији је забрањено још од 1911. када је донет Закон о јавном моралу. У неким деловима Холандије, проституција је ограничена на локације познате по областима “црвених фењера”, слично областима “црвених фењера” у Америци. Сви клијенти су обавезни да употребљавају кондом, а проститутке да иду на редовну здравствену контролу. Као резултат, проститутке у Холандији имају најнижу стопу ХИВ заразе у Западној Европи и најнижу стопу сексуално преносивих болести на свету. Проститутке су у Холандији снабдеване и “аларм тастером” којим могу да позову полицију у сваком тренутку да их одбрани од насилних

¹¹ Исто, стр. 494, 498.

¹² Thompson, S. E., нав. чланак, стр. 231. Fleoss, H., Labi, N., *In Defens of Prostitution*, OСТ-Legal. Aff., 2003, стр. 35.

¹³ Thompson, S. E., нав. чланак, стр. 231.

клијената, што је допринело да Холандија буде препознатљива и по ниској стопи криминалитета везаног за проституцију.¹⁴

У Немачкој је проституција дозвољена уз извесна ограничења. Проституција се, углавном организује у посебним клубовима, али и у близини железничких и аутобуских станица, или у споредним улицама препуних секс шопова. Што се тиче клубова, постоје одређена правила понашања која се стриктно поштују, хигијенске службе раде беспрекорно, а контрола инспекција (медицинске и санитарне), су готово свакодневне.¹⁵

3. Општа упутства у контроли проституције

Назив рада и избор теме је, пре свега, инспирисан значајем овог големог проблема са аспекта кривичноправне регулативе, и то како у светлости актуелних законодавних решења на међународном нивоу, тако и да се покаже разлог због кога овде, можда, треба размишљати и на други начин. Увек је добро чути и другачије мишљење. Практично, допринос сваке дискусије о овој интригантној теми, без обзира из које перспективе се то чини, је од веома велике важности, јер ставља на размишљање. О овој комплексној, и изузетно компликованој проблематици, је доста писано. У целој тој "причи" учествовали су експерти из различитих научних и стручних области - филозофије, социологије, медицине, кривичног права, криминологије... са различитим схватањима и одговорношћу. Само површним читањем овог замршеног, вишеслојног питања, стиче се утисак да је код проституције проблематизован сваки ниво односа, без обзира из које перспективе се то чини. Добијена је рељефнија, конкретнија, а самим тим и тачнија слика о овом сложеном феномену. Добијена су и различита тумачења, међусобно супротстављени приступи, занимљиви и апликативни закључци... У жељи да не објашњавамо већ објашњено, без обзира о којој димензији садржаја ове појаве је реч (што би, само по себи, дало повода и за понављање неких дилема), упустили смо се у образлагање одређених решења за ефикасно сузбијање проституције у савременим државама и правним системима. Решења која су рефлекс и израз наше епохе, са свим особеним елементима - они што их у битном обележава, о то само у мери која омогућује испуњење постављеног задатка.

У том смислу, када се све опције сажму и пропусте кроз призму оног кључног питања - треба ли легализовати проституцију, или не, у основи добијамо три тенденције, од којих сасвим разумљиво, свака прилази његовом решавању са својих позиција, "бомбардујући" ове друге довољно убедљивим аргументима. Наишли смо ту на још много варијанти на тему - ефикасни

¹⁴ Nussbaum, M. C., *Whether from Reason Prejudice: Taking Money for Bodily Services*, J. Leg. Stud., бр. 27/1998, стр. 693, 695.

¹⁵ Делибашић, В., *У канџама проституције, кривичноправни аспект проституције*, Београд, 2010, стр. 33.

механизми контроле проституције, али нашу пажњу смо концентрисали на: 1. криминализацију проституције; 2. легализацију проституције и 3. декриминализацију проституције.

4. Реаговање на феномен проституције - један нови приступ -

Суштина проституције у свим државама је иста. У најопштијем смислу, под овим видом комерцијализоване делатности се подразумева "размена сексуалних услуга за новац". Та "размена", или "замена" даје суштину овој појави, улази у њену структуру.

Већи део *Common Law*-а дефинише проституцију као "нуђење или пристајање на сексуални чин са другом особом за одређену надокнаду, тј. цену". Проституција се сматра женском професијом, јер жене традиционално чине већину у укупном броју проститутки.¹⁶ Веома мали број жена се појављује у улози клијената. У САД се процењује да постоји око милион пунолетних проститутки, а да се годишње на проституцију потроши 40 милиона долара. Према неким показатељима, жене улазе у ову професију у просеку са 14 година, и већина њих никада не заврши средњу школу, нити зна за неку другу професију осим ове. Више од половине проститутки су напустиле своје домове. Процењује се да значајан број проститутки има малолетну децу, као и да је већи део њих из црначке популације. У једном од извештаја групе која се бави људским правима проститутки, „Жене повређене у систему проституције устају у револт“ (скраћеница - *WHISPER*, што у преводу значи *шашат*), се наводи да већина проститутки тврди да су претходно, тј. као деца биле жртве насиља, укључујући и инцест и силовање. *WHISPER*-ов пројекат који се бави узроцима проституције наводи да је, чак 90% анкетираних тврдило да су у детињству биле подвргаване енормном физичком и сексуалном насиљу, 90% је навело да су трпеле батине од стране чланова своје породице, 74% да су биле сексуално злостављане у доби између 3 и 14 година. Такође, 50% испитаних је навело да су биле злостављане од стране лица ван породичног круга. Једна друга студија наводи да су 75% проститутки биле жртве инцеста у детињству. Већина њих су јако сиромашне, бескућнице, често болесне од разних болести, и зависнице од

¹⁶ Grana, S. J., *Women and Justice*, 2d ed., 2010, стр. 195; Baer, J. A., *Women in American Law: The Struggle Toward Equality from the New Deal to the Present*, 3d. ed., 2002, стр. 280 MacKinnon, C. A., *Womens Lives - Mens Laws*, 2005, стр. 153; Giobbe E., *Confronting the Liberal Lies About Prostitution in Living with Cintradictions: Ciontroversies in Feminist Social Ethic*, 1994, стр. 133, 136.

дрога. Све у свему, проститутке у највећем броју чине социјално и економски рањиве групе жена, као и жртве сексуалног злостављања.¹⁷

Због тога што су проститутке жртве тешких и веома замршених животних околности, није ни чудо што већина оних које заступају права проститутки, већ годинама покушавају да издејствују бољу политику држава према ово проблему. Прво, многе земље, махом оне европске, као нпр. Холандија, су легализовале проституцију креирајући законе који се тичу добијања лиценци за бављење овом професијом, контролисање нуђења услуга на јавним местима и одређивања простора где се проститутке могу бавити овим послом. На сличан начин нека законодавства су, као нпр. Нови Зеланд, декриминализовале ову професију, тако што су укинуле већину закона који су се односили на проституцију, укључујући и "забрану макроа и клијената", али нису ишле до краја увођењем пореза на професију или других облика легализовања проституције. Шведска је 1999. увела нову радикалну политику декриминализације проституције која криминализује клијенте, али не и проститутке, које се сматрају жртвама. Овај пример су следиле и Норвешка и Исланд. Међутим, у САД-у, већина држава криминализује и клијенте и проститутке, осим Неваде која оставља својим дистриктима да, као што смо видели, одлуче да ли ће забранити проституцију или не.¹⁸

Либералне феминисткиње сматрају да се и проституција, и друштвени ставови о проституцији морају реформисати како би се креирала институционализована, здрава и достојанствена професија. Здрава проституција мора бити легална и друштвено вреднована професија, јер служи функцији „смањивања сексуалне беде у друштву“. Реч је о женама које слободно бирају своју професију, као било који други посао. *Katri K. Sieberg* наводи читав низ бенефита које проститутке могу имати од легализовања проституције, укључујући, пре свега, контролу сексуално преносивих болести. Када се проституција легализује и лиценцира, уводе се здравствени стандарди који ће обавезивати проститутке да користе заштиту при пружању сексуалних услуга, и редовне лекарске контроле. Уколико би проститутка знала да може да изгуби лиценцу, а тиме и клијенте, ако се не буде подвргавала редовним лекарским контролама, то би је приморало да користи заштиту и смањило би број сексуално преносивих болести. На тај начин, тврди *Katri Sieberg*, легализација проституције би више допринела здравственој заштити него њена криминализација.¹⁹

Sieberg, такође, тврди да се легализацијом проституције може постићи и смањење употреба дроге и "секс индустрија". Може да се забрани коришћење

¹⁷ Grana, S. J., *нав. дело*, стр. 195; Day, S. et. al., *Prostitution Policy in Europe: A Tome of Change?*, *Feminist rev.*, бр. 78/2001, стр. 81-82.

¹⁸ Sieberg K. K., *Criminal Dilemmas: Understanding and Preventing Crime*, 2d. ed., 2005, стр. 52-53.

¹⁹ *Исто*, стр. 63-64.

дрогe на радном месту и да се као разлог наведу безбедносни разлози. Уколико би се дрога и користила, било би добро да се регулише и контролише како би се задовољиле сви здравствени и безбедносни стандарди. *Sieberg* сматра да криминализација проституције води и повећању насиља јер проститутке не уживају заштиту закона. Макрои имају интерес да проституција остане илегална како проститутке не би имале могућност да употребе закон против оних мушкараца који их контролишу и искоришћавају. Уколико би била легализована, онда би држава, а не макрои, контролисали "секс индустрију".²⁰

У супротном, криминализација проституције има и индиректан ефекат у смислу - смањује се могућност да проститутке напусте ову професију због негативних последица њихових криминалних досијеа. На пример, уколико се проститутка само привремено бави овим послом како би уштедела новац, или да би се касније бавила неким легалним бизнисом... Уколико буде ухапшена и убачена у кривичну базу, њен досије ће јој значајно умањити шансе да се касније бави неком другом легалном професијом.²¹

Karen Peterson Iyer сматра да легализована проституција "одузима моћ проституткама, ограничавајући њихове активности, животне околности и свакодневно кретање". С обзиром да легализованом проституцијом "управља држава, оне проститутке које се не би повиновале законима биле би маргинализоване, бавећи се овом професијом изван законски регулисаног система, суочене са притисцима и контролом владиних институција. Једна од спроведених анкета међу проституткама у држави Викторија (Аустралија), је показала како "легализација води конкуренцији и повећању тражње за ове жене да пружају опасне услуге и прихватају непожељне клијенте. Такође је утврђено да легализација повећава употребу алкохола и инцидената везаних са тим, сексуално злостављање деце, дечју проституцију (тако је, нпр. Холандија постала европски центар педофилије), све већу потражњу за јефтинијим и "слободнијим" сексом. Према том схватању, легализација промовише трговину белим робљем, јер је лакше трговцима да сакрију сексуалну експлоатацију жена под велом легалности професије. Подаци из држава Викторије и Неваде потврђују да се проститутке и малолетна лица често пребацују из илегалних у нелегалне токове, да то чине њихови макрои у циљу прања новца, промене у понуди и потражњи и избегавања контроле полиције и судских органа.²²

Шта више, када би се прихватило гледиште о нормализацији проституције као обичне, друштвено прихватљиве, и легалне професије, могло би се очекивати да се упражњена и нова радна места у овој професији рекламирају у јавности, тј. у дневној штампи, на Интернету и у Бироима за

²⁰ Исто, стр. 65.

²¹ Исто.

²² Peterson - Iyer, K., *A Feminist Ethical Analysis*, J. Feminist Stud. Religion, бр. 3/1998, стр. 19.

запошљавање. Законско регулисање проституције би могло да обезбеди такве услове у којима би ове проститутке добијале помоћ као незапослена лица. И док би у теорији могло изгледати да легализација проституције помаже индивидуалним проституткама, пракса би показала да би легализовање проституције, у ствари, више наудило женама, него што би им помогло.²³

4.1 Делимична декриминализација

Водећи модел делимичне декриминализације проституције је шведски закон, први такве врсте у Европи, донет 1. јануара, 1999. Тако чл. 6, параг. 11 Шведског Кривичног закона, кажњава клијента, тј. купца сексуалних услуга затворском казном до 6 месеци. Шведски закон третира проститутке као жртве, кажњавајући само клијенте. *Kajsa Wahlberg* из Одељења за трговину људима Шведске националне полиције, појашњава овај закон на следећи начин: "Ми немамо проблема са проституткама, већ само са мушкарцима који купују сексуалне услуге. На основу односа понуде и потражње, циљ закона је да, када се смањи потражња за сексуалним услугама, сама проституција буде искорењена". Шведска позиција према проституцији, манифестована овим законом, одражава радикални феминизам и најбоље је објашњена изјавом коју је дао шведски министар рада, правде и социјалних питања 1999. да проституција није пожељна друштвена појава и да не треба кажњавати особе које продају сексуалне услуге, јер су оне у већини случајева слабија страна. Међутим, влада остаје на гледишту да криминализација проституције може да буде само допунски елемент у напорима да се редукује проституција, а не елемент шире друштвене акције у правцу њеног искорењивања.²⁴

Поменути закон је имао велики међународни одјек, иако је у почетку био предмет подсмеха, али је, ипак, након тога почео да инспирише друге државе да поступају у истом правцу. Тако су Норвешка и Исланд недавно усвојиле шведски модел. Међутим, извештаји везани за имплементацију овог закона говоре о његовим различитим ефектима.

Шведска влада промовише поменути закон као свој велики успех. Званични извештаји показују да је улична проституција смањена за 50% од његовог доношења, а да није дошло до повећања проституције унутар јавних кућа, сексуалних клубова, салона масаже и хотела. Али, међутим, неки други

²³ Због тога што је областима препуштена потпуна контрола у одлучивању - да ли ће дозволити проституцију у својим границама. начин поступања је прилично разноврстан. Од седамнаест држава, четири највеће (*Carson City, Clark, Douglas, Lincoln*) забрањују проституцију у потпуности, шест само у неким подручјима округа (*Churchill, Esmeralda, Lander, Lyon, Mineral, Nye, Storey*), а седам дозвољавају проституцију у целини. Bingham, M., *Nevada Sex Trade: A Gamble for the Workes*, Victoria U. of Wellington L. Rev., бр. 18/1988, стр. 251, 251.

²⁴ Waltman, M., *Prohibiting Purchase of Sex in Sweden: Impact, Obstacles Potential, and Supporting Escape*, Stocholm Univ. Dept of Political Sco., Working Paper, No 3/2010.

извештаји наводе да је после његовог доношења 1999. дошло до повећања појаве иницирања сексуалних контаката преко Интернета, посебно у скандинавским земљама. Шведска влада истиче да за то нема доказа у Шведској, као ни у суседним земљама, Данској и Норвешкој, као ни да пораст Интернет проституције има било какве везе са ефикасношћу усвојеног закона. Влада је, такође, указала на извештаје из појединих градова у којима се наводи да је број Швеђана који купују сексуалне услуге знатно смањен од почетка имплементације закона. Велики број учесника анкете из 2008. је одговорио да је законска забрана директно утицала да се престане са "куповином сексуалних услуга". Мушкарци се плаше да ће бити ухваћени, па је тако и главни превентивни елемент - страх да ће њихове посете проституткама бити изложене јавности, тј. да ће њихове породице и пријатељи сазнати за њих, пре него што ће бити кривично санкционисани. Влада, такође, наводи да је, у поређењу са другим земљама Европске уније ова законска забрана довела и до смањења трговине људима, ефективно смањујући број жена које су као жртве трафикинга доспеле у Шведску.²⁵

И док шведске власти представљају закон као веома успешан, критичари наводе да он није фактички смањио проституцију, већ ју је протерао у скривенија и опаснија места. Шведска влада одговара да су ове оптужбе и забринутости потпуно неосноване, или неоправдане.²⁶

Међутим, подаци који су прикупљени од индивидуалних проститутки не поткрепљују ове тврдње. Једна од проститутки, која је уједно и члан групе Сексуалне раднице и Удружења шведских проститутки (*SANS*), тврди да је овај закон гурнуо проституцију у подземље – "наш посао захтева да се склонимо од полиције, јер су наши клијенти криминализовани и плаше се кривичног гоњења". Уличне проститутке тврде да су суочене са све више опасних клијената, јер се безбедни клијенти плаше да им приђу. Такође, из страха да буду ухваћени, клијенти "брже завршавају посао", тако да проституткама остаје мање времена за безбедносну процену ситуације, што чини њихову професију опаснијом. Управо, један од ових извештаја показује да су макрои профитирали од новог закона, јер су сада клијенти мање спремни да пријављују сукобе са њима, и нападе који долазе од њих, као и трговину људима, а проститутке су постале све више зависне од "заштите" таквих макроя и избегавања полицијских откривања.²⁷

²⁵ Ritter K., *Swedens Prostitution Law Attracting World Interest*, Seattle Times, Mar. 16, 2008.

²⁶ Ritter K., *World Takes Notice of Swedish Prostitute Laws*, Indep. Mar. 17, 2008, <http://www.ondependent.co.uk/news/world/europe/world-takes-notice-of-swedish-prostitute-laws-796793.html>. приступљено 12. 05. 2014.

²⁷ Исто.

4.2. Легислативни приступ проституције - поглед изнутра -

У последњих 150 година, стратегија супротстављања овој појави се мењала од легализације до прохибиције. Крајем 19. века, Европа и Северна Америка су базирале своје политике везане за проституцију на легализацији, као резултат повећања домаће и миграционе проституције. Међутим, овакво схватање временом се постепено трансформисало, па је тај приступ постајао све рестриктивнији, крећући се ка њеној забрани. Овај заокрет ка рестриктивнијем схватању је настао као одговор на бројне дилеме и страхове, као што је могућност да се контролишу криминалне активности које су у вези са проституцијом – одржавање јавног реда и мира, спречавање трговине људима, спречавање ширења ХИВ/AIDS-а.²⁸

Сасвим супротно, у последње време, велики број држава САД се креће од прохибиције ка легализацији и декриминализацији. Овај значајна промена је директан резултат активности покрета за заштиту права жена, као и генералне промене принципа, веровања и етичких ставова. Нека законодавства су декриминализовала или легализовала проституцију у покушају да живе проститутки и малолетника учине сигурнијим. На жалост, законодавни приступи који су фаворизовали легализацију или декриминализацију проституције су се показали погрешним, јер су, према неким показатељима, ови закони имали негативан ефекат на могућност да полиција идентификује трговину људима и помогне жртвама ове трговине.²⁹

Због тога што постоји конфузија у погледу легислативних приступа проституцији, можда би помогло да објаснимо термине који се користе за описивање ових приступа у различитим законодавствима и да дамо примере за 1) декриминализацију, 2) криминализацију и 3) легализацију или регулисање.

4.3. Декриминализација

Под системом декриминализације, сви закони и одредбе о проституцији су укинута или повучена. Разлика између декриминализације и легализације је да код декриминализације не постоје рестрикције које намеће држава. Нека законодавства признају проституцију као легитиман бизнис који омогућава држави да ову професију подвргне уобичајеним и конвенцијалним токовима пословања, запошљавања и здравствене заштите. Као резултат, проститутке имају исту одговорност и права као други радници (нпр. плаћање пореза).³⁰

²⁸ Lehti, M., Aromaa, K., *Trafficking for Sexual Exploitation*, Crime&Justice, бр. 34/2006, стр. 133.

²⁹ Исто, стр. 134.

³⁰ Mossman, E., *International Approaches to Decriminalising or Legalising Prostitution*, 11/2007, стр. 6. <http://www.justice.govt.nz/policy/commercial-property-and-regulatory/>

Међутим, код декриминализације, се мора направити разлика између: 1) добровољне проституције и 2) оне која укључује силу и принуду или дечју проституцију, од којих ова друга остаје у домену кривичног гоњења. Иако проституција одраслих особа може да буде легализована, забрањена је трговина, продаја и проституција деце.³¹

Током 2003, Нови Зеланд је декриминализовао проституцију одраслих и од тада је забележен пораст уличне проституције, као и сексуална експлоатација деце. Нпр. улична проституција у Окланду на Новом Зеланду је, порасла, чак за 200-400 %, након усвајања овог закона. Комитет за мониторинг имплементације Закона о проституцији је доставио извештај о ефектима овог закона у коме је закључено да означени Закон није успео да испуни своју сврху, да су уличне раднице суочене са већом опасношћу, и да Закон није обезбедио алтернативна решења за актере који су се нашли у вртлогу проституције у погледу промене професије и начина животе, као и успешне борбе против опасних клијената и макроа.³²

На жалост, сама по себи, проституција подразумева злостављање, стигматизацију, насиље и сл., што декриминализација не може да спречи. Од када је Нови Зеланд декриминализовао проституцију, Министарство спољних послова САД је известило да је унутар самог Новог Зеланда приметна трговина женама и децом у циљу сексуалне експлоатације, као и примери дужничког ропства, одузимања пасоша и документација женама из Азије, Чешке, Бразила, које илегално раде као проститутке. Упркос чињеници да се декриминализација није показала ефикасном на Новом Зеланду, знатан број држава у САД креће овим путем - ка декриминализацији, или пак легализацији проституције.

4.4. Легализација / Законска регулација

У систему базираном на легализацији (законској регулацији проституције), проституција је дозвољена, али је подвргнута специјалним условима - стриктна примена важећих закона. На пример, захтева се специјална регистрација и лиценцирање, као и обавезни здравствени прегледи које сви они који на било који начин учествују у овој врсти комерцијализоване делатности, мора да поштују уколико не желе да буду изложени кривичним казнама. Дакле, код легализованих аранжмана проституције, признаје се да постоји потражња за проституцијом, али је стављена у одређене законске оквире, како би се заштитио јавни ред и мир и јавно здравље популације.

prostitution/prostitution-law-reviev-commitee/publications/international-approaches/documents/repirt.pdf.

³¹ Исто.

³² Исто.

Као што смо већ истакли, осим државе Неваде, све остале америчке државе су законом забраниле проституцију. Закони и прецедентно право, одражавају посвећеност моралном конзерватизму у различитој мери и на различите начине. На полицијама америчких држава је да регулишу проституцију у оквиру важећих закона. Чак се у закону једне америчке државе наводи да је криминализовање проституције национално питање, јер би дозвољавање јавног рекламирања секса произвело додатни притисак на институцију брака, а грађани би били "подвргнути нежељеним понудама за секс са проституткама". Све би то довело до повећања броја сексуално преносивих болести, а проституција би наставила да буде окружена криминалним манипулацијама разне врсте.³³

Дефинисана као активност давања и примања сексуалних услуга за новац, проституција је првобитно била ограничена само на жене и њихово кажњавање. Сада особе оба пола могу да буду санкционисане за нуђење, подвођење и бављење проституцијом. Већина америчких државе су усвојиле законе у којима је предвиђено да је проституција кажњива без обзира на пол особе која се њом бави.

Модел легализовања проституције у Невади

За разумевање ове опције, важно је анализирати контекст из кога она изниче. Дакле, позната по дивљем ноћном животу у казинима Лас Вегаса, држава Невада је тренутно једина америчка држава која је легализовала проституцију. Ова толерантност вуче корене из дана насељавања запада САД и Златне грознице током 18. тог века, када је број становника Неваде нагло порастао. У насељима око рудника и градилишта железнице, као и око фарми стоке, ницали су бордели и јавне куће за забаву уморних радника. Међутим са престанком Златне грознице, престало је и благонаклоно гледање на овај "занат", па су почетком 19. века федералне и државне институције почеле да кривично кажњавају проституцију. Тако је до 1925. готово свака држава донела неку врсту закона који је забрањивао проституцију.³⁴

Након Другог светског рата, закони у САД су се вратили у надлежност сваке државе понаособ, па су у Невади поново почели да се отварају бордели. Ови нови бордели нису избегли руку закона, па је тако Невада донела закон у циљу очувања "јавног морала", тако што је ограничавала локацију оснивања јавних кућа (400 метара изван делокруга школа, црква и других религиозних институција), а крајем 1940-тих почело је њихово забрањивање и затварање.³⁵

У циљу креирања "породичне атмосфере и угледа", власници казина у Лас Вегасу су лобирали за усвајање новог закона који би елиминисао проституцију у потпуности. Тако су успели да 1971. промене закон Неваде који забрањује

³³ Lehti, M., Aronaa, K., *нав. чланак*, стр. 133-134.

³⁴ Mossman, E., *нав. чланак*, стр. 12.

³⁵ Drexler, J. N., *нав. дело*, стр. 204-205, 224.

окрузима чија популација прелази број од 250 000 становника да издају дозволе за отварање „озлоглашених кућа које би имале лошу репутацију или оснивање бизниса који би укључивали проституцију“. Интересантно је да је овај закон протумачен да окрузи са мање од 250 000 становника имају право да издају овакве дозволе. Врховни Суд Неваде је 1978. потврдио овакво тумачење, па је у овој држави пронађен модел легализованог лиценцирања проституције који је укинуо правило обичајног права "да проституција сама по себи представља узнемиравање јавности".

Чак и у овом моделу легализовања проституције у Невади, елемент моралности се још увек провлачи кроз законе. У циљу очувања јавног морала и спречавања јавног приказивања бордела и проституције, области су усвојиле законе којима се, кроз бројна ограничења одређује њихово лоцирање (ван главних градских улица и близина важних културних и религиозних институција). Такође, неки окрузи су законом забранили и рекламирање проституције тј. локација и адреса јавних кућа и бордела.

5. Феномен проституције у нашој земљи

Проституција се у свим државама, па и код нас појављује у различитим варијантама. Реч је о стандардним појавним облицима као што су: улична, хотелска, агенцијска, проституција у топлес баровима, салонима за масажу, проституција у виду пословне пратње. Сами називи одсликавају суштину означених појавних облика проституције.

Иначе, у нашем правном систему проституција није дозвољена.

У Србији је бављење проституцијом санкционисано Законом о јавном реду и миру као прекршај. Наиме чл. 14. поменутог закона предвиђено је да ће се лице које се одаје проституцији или лице које уступа просторије ради проституције казнити казном затвора до 30 дана. У ст. 2 истог члана прописан је тежи облик овог прекршаја, који као квалификаторну околност предвиђа старост лица коме се уступају просторије ради вршења проституције. Казна - затвор до 60 дана.

Иако санкционише проституцију као прекршај, закон о јавном реду и миру не даје дефиницију проституције већ је то питање препуштено пракси органа за вођење прекршајног поступка.

Такође, када је у питању кривичноправни аспект проституције, не постоји законско дефинисање ове појаве. И овде је дефинисање проституције за потребе кривичног права препуштено правној теорији и судској пракси, са напоменом да се одређени елементи који се могу, односно морају подвести под ову дефиницију налазе у одређеним међународним уговорима које је наша земља ратификовала.³⁶

³⁶ Види о томе опширније Делибашић, В., *нав. дело*, стр. 33-45.

Да ли проституција треба да има овакав статус, јер од тога у значајној мери зависи кривичноправни аспект проституције?

Како смо на почетку већ истакли, без посебног анализирања великог броја класификација проституције, различитих варијанти њеног испољавања, ужег и ширег дефинисања њеног смисла и суштине, циљ аутора је био да размотри само ову димензију проблема везану за одговарајуће механизме контроле те сложене друштвено негативне појаве. Притом су изнета дијаметрално супротна мишљења и ставови.

А наш став?

У том широком луку многобројних и веома разноврсних, криминалополитички разлози делују сасвим убедљиво у правцу - само проституисање не треба да представља кривично дело. Промовишући разумевање реалности, аргументи са најјачом снагом налазе се с једне стране, у сфери рационалне процене да се на такав начин проституција не може ефикасно сузбијати, јер су саме проститутке фактички жртве тешких животних околности (о чему је до сада било много речи). С друге стране, у мноштву бројних примера проституисања које је очигледно, фигурира и оно друго које то није, које се одвија на начин и на местима која нису изложена очима јавности, које се дешава у "скривеним социјалним формама", "иза завесе"... у коме учествују они који се представљају као особе достојне уважавања, које се сматрају бољим и "морално чистијим" од класичних "продаваца тела" или "продаваца љубави". Међутим, њихова улога у овом "послу" није ништа мање неморалнија од ових првих, без обзира што се лицемерно скривају иза тих "етичких фасада". И у том смислу треба их довести у исту раван, јер оно што је битно, одређујуће - ступање у сексуалне односе са другим ради стицања одређене конкретне (директне или индиректне) материјалне користи или користи која се може изразити у материјалном смислу, присутно је код оба вида проституисања.³⁷

И опет долазимо до тога - бављење проституцијом је питање морала, односно васпитања на које се мало може утицати мерама кривичноправне репресије. За наше разматрање које смо учинили поводом овог питања, мора се констатовати да ни кривичноправне норме, ни прекршајно кажњавање не показује добре резултате на том плану, те да се много бољи резултати у сузбијању проституције могу постићи, првенствено васпитним, али и другим мерама које стоје ван кривичног и прекршајног права. Међутим, подстрекавање и помагање у вршењу проституције која је прописана као прекршај, њено пропагирање или рекламирање путем средстава јавног информисања и др. сличних средстава, довољно је штетно да захтева или оправдава кривичноправну интервенцију. Дакле, кривичноправна репресија је усмерена и ограничена на лица која подстичу или помажу проституцију, а не на лица која се проституцијом баве. Рецимо, са становишта праксе и актуелне

³⁷ Игњатовић, Ђ., Шкулић, М., *Организовани криминалитет*, Београд, 2010, стр. 213.

ситуације, овде је битно да се кривичним санкционисањем подстрекача и помагача посредно делује и на сузбијање проституције. Најзад, с обзиром на то да је бављење проституцијом, у овом тренутку, санкционисано као прекршај против јавног реда и мира, постојање кривичног дела посредовања у вршењу проституције из чл. 184 КЗ има своје пуно оправдање.³⁸

6. Закључак

Проституција је једна од најстаријих друштвених професија. И најстаријих друштвених проблема. И док је нејасно њено порекло, оно што је јасно је да она датира од најранијих периода људске историје. Неугасива жеђ за стицањем профита формирала је изразити индивидуализам, крајњу равнодушност, индиферентност за друга бића... Профит - то је суштина овог феномена. То је стара већ добро позната игра. Новац се тражи и налази у проституцији, у трговини људима, заснивању ропског односа. И све то организовано, са наглашеним интернационалним карактером. Нужна је спрега између свих ових активности (феномена), од које највише профитирају - подводачи, макрои, сводници. Иако је о проституцији доста писано са различитих аспеката - филозофског, психолошког, социолошког, кривичноправног, криминолошког, важно је приметити да овде и даље постоји читав низ збуњујућих тенденција, помешаних објашњења, оправдања и прекора. И таман када смо помислили да смо формулисали најбољу политику реаговања на ову врсту друштвено штетне делатности, опет, и опет, и изнова смо приморани да наставимо трагање за већим и бољим општим разумевањем и стратегијом у њеној контроли (коначном дефинисању). Видели смо, постоји овде много тумачења, брдо коментара, теоријских и практичних дилема и екстрема... Међутим, када се ова изузетно комплексна и провокативна проблематика "рашчлани" на делове, када се почне промишљати тачку по тачку, из перспективе примена решења у досадашњој пракси, можда је излаз, ипак, у њеној легализацији!?

³⁸ "(1) Ко наводи или подстиче другог на проституцију или учествује у предаји неког лица другоме ради вршења проституције или ко путем средстава јавног информисања и других сличних средстава пропагира или рекламира проституцију, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.
(2) Ако ј дело из става 1. овог члана извршен према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором од једне до десет година и новчаном казном." Чл. 184. Кривичног законика Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016).

*Dragana Petrović, Ph. D., Scientific Associate,
The Institute of Comparative Law, University of Belgrade*

LEGALIZATION OF PROSTITUTION STUDY OF THE SITUATION AS A REQUIREMENT OF OPERATION

Summary

Known as the "oldest profession" in the world, prostitution is still the one and only "unqualified" occupation or profession in which women can earn more than men. For centuries condemned from a moral and legal point of view, this type of commercial activity was initially limited to women, to their punishment. However, in recent years more and more often and talk about male prostitution. In all definitions clearly different preferences, contained the same characteristics - in the most general terms, it is about "the activities of giving and receiving sexual services for money" - entering into a sexual relationship between a prostitute and her customer service becomes a means of obtaining material benefits. The benefit, ie. profit - that's what motivates such a negative social behavior, and explains the reasons for its significant presence in contemporary society. The article specifically points to a close, organic link between prostitution and crime, noting that prostitution is often associated with the spread of sexually transmitted diseases, with street violence, illegal gambling, drugs ... This very activity is, as a rule, carried out in conjunction with trafficking, establishing slavery, smuggling of migrants. The author points out - it is a serious social, moral, legal, security, economic problems ... a very complex and harrowing reality. What seems to be the current negative trends in this area stop? From these general positions in contemporary legislations crystallized the three solutions: the criminalization, decriminalization and legalization of prostitution. Maybe, or partially in response to the arguments for the legalization of prostitution is slowly but surely becoming more convincing, so that, the author points out, rightly expect its legalization, and in our society.

Key words: *prostitution, legalization, criminalization, decriminalization, legal and health control.*

Литература

- Baer, J. A., *Women in American Law: The Stuggle Toward Equality from the New Deal to the Present*, 3d. ed. 2002.
- Bingham, M., *Nevada Sex Trade: A Gamble for the Workes*, Victoria U. of Wellington L. Rev., no. 18/1988.
- Giobbe E., *Confronting the Liberal Lies About Prostitution in Living with Cintradictions: Ciontroversies in Feminist Social Ethic*, 1994.
- Grana, S. J., *Women and Justice*, 2d ed. 2010.
- Day, S. et. al., *Prostitution Policy in Europe: A Tome of Change?*, Feminist rev., no. 78/2001.
- Делибашић, В., *У каџама проституције, кривичноправни аспект проституције*, Београд, 2010.
- Drexler, J. N., *Governments Role in Turning Tricks: The Worlds Oldest Profession in the Netherlands and the United States*, 15. Dick. J. Inti L., no. 15/1996.
- Игњатовић, Ђ., Шкулић, М., *Организовани криминалитет*, Београд, 2010.
- Lehti, M., Aromaа, K., *Trafficking for Sexual Exploation*, Crime&Justice, no. 34/2006.
- MacKinnon, C. A., *Womens Lives - Mens Laws*, 2005.
- Mossman, E., *International Approaches to Decriminalising or Legalising Prostitution*, 11/2007, <http://www.justice.govt.nz/policy/commercial-property-and-regulatory/prostitution/prostitution-law-reviev-commitee/publications/international-approaches/documents/repirt.pdf>.
- Nussbaum, M. C., *Whether from Reason Prejudice: Taking Money for Bodily Services*, J. Leg. Stud., no. 27/1998.
- Peterson- Iyer, K., *A Feminist Etical Analysis*, J. Feminist Stud. Religion, no. 3/1998.
- Ritter K., *Swedens Prostitution Law Attracting World Interest*, Seattle Times, Mar. 16, 2008.
- Ritter K., *World Takes Notice of Swedish Prostitute Laws*, Indep. Mar. 17, 2008, <http://www.ondependent.co.uk/news/world/europe/world-takes-notice-of-swedish-prostitute-laws-796793.html>. приступљено 12. 05. 2014.
- Sieberg K. K., *Criminal Dilemmas: Understanding and Preventing Crime*, 2d. ed, 2005.
- Stout, J. R., Tanana, T., *Could California Reduce AIDS vy Modeling Nevada Prostitution Law?*, San Diego Just. J., no. 2/1994.
- Thompson, S. E., *Prostitution - A Choice Ignored*, 21 Women's Rights, L. Rep., 2000.
- Fleoss, H., Labi, N., *In Defens of Prostitution*, OCT-Legal. Aff. 2003.
- Whitebread, C. H., *Freeing Ourselves from the Prohibition Ide in the Twenty-First Century*, Suffolk U. L. REv., no. 33/2000.
- Waltman, M., *Prohibiting Purchase of Sex in Sweden: Impact, Obtacles Potential, and Supporting Escape*, Stocholm Univ. Dept of Political Sco., Working Paper, no. 3/2010.
- Кривични законик Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016).